

Seyyid Süleyman Mahvî Divanı'ndaki İki Elif-name**

Two Elif-names In Seyyid Suleyman Mahvi Divan

RIDVAN ÇETİN *

Geliş ve Kabul Tarihi: 03.05.2020/22.05.2020

Öz: Türk edebiyatında birçok örneği bulunan elif-name, Arap alfabesinin ilk harfi elif ve Farsça “mektup, name, risale” anlamına gelen name kelimesinin terkihiyle oluşan manzumenin adıdır. Elif harfinden başlanarak ye harfine kadar alfabetik olarak sıralanan akrostiş diğeri adıyla muvaşşah sanatı ile benzeşmektedir.

Elif-namelerle, Divan edebiyatında mesnevi, kaside, gazel; Âşık edebiyatında koşma, destan ve divan; Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında tevhid, münacat, naat, methiye konuları işlenmiştir. Dinî ve tasavvufî konulu elif-namelerde ise Allah'ın varlığı ve birliği, Allah'a yalvarma, Hz. Peygamber ve din büyükleri olan tasavvuf şairleri hakkında yapılan övgülere yer verilmiştir. XIX. yüzyılda yaşamış olan Seyyid Süleyman Mahvî'nin elif-nameleri, konusu itibariyle münacata ve na'ta örnek teşkil etmektedir. Şair elif-namesinde kendisinde bulunan kusur ve noksanlıktan yola çıkarak Allah'tan af dileme ve bağışlanma ummaktadır.

Makalede öncelikle elif-name türünün tanımı yapılarak elif-nameler hakkında genel malumatlar ile Seyyid Süleyman Mahvî'nin hayatı ve sanatı hakkında özet bilgiler verilmiştir. Ardından Mahvî'nin Divan'ında yer alan elif-namelerin transkripsiyonlu metni verilmiş, şekil ve muhteva olarak incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Edebiyatı, Elif-name, Seyyid Süleyman Mahvî, Akrostiş, Muvaşşah.

** Dumlupınar Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, (ridvancetinbey@gmail.com), <https://orcid.org/0000-0002-9363-9350>

* Bu makale “XIX. Yüzyıl Mutasavvif Şairlerinden Seyyid Süleyman Mahvî Divanı (İnceleme-Metin)” başlıklı Yüksek Lisans tezimizin “Elif-name” bölümünün genişletilerek makale haline getirilmiş şeklidir.

This article is enlarged version of the “Elif-name” section of the master's thesis titled “Seyyid Süleyman Mahvî Divanı (Review-Text), which is one of the Sufi Poets of the 19th Century”.

Abstract: Elif-name, which has many examples in Turkish literature, is the name of the poem formed by the composition of aleph, the first letter of the Arabic alphabet and the Persian word that gives “letter, epistle, booklet” meanings. It is similar to the acrostics which is ranging from the first letter aleph and to the last letter of the Arabic alphabet.

Elif-name has studied the themes of mesnevi, kaside, gazel in Divan literature; koşma, destan, and divan in Aşık literature; and tevhit, münacat, naat, methiye in Religious and Turkish Sufi literature. Religious and Sufi elif-names include themes such as the unity and existence of Allah, pleading to him and poems praising the prophet and his fellowmen of religious elderly. The elif-name by Seyyid Süleyman Mahvî, who lived in the XIX. Century, is an example of münacat by its subject. Setting forth his shortcomings and flaws the poet asks for forgiveness and hopes redemption in his elif-name.

In this article, firstly, definition of Elif-name type is done and general information about elif-name's is given. Before moving on to the main topic of the article, short information is given about the life and art of Sayyid Suleyman Mahvî. Later, the transcriptional text of the elif-name's in Mahvî's Divan is given and examined with respect to form and content.

Keywords: Turkish-İslamic Literature, Elif-name, Sayyid Süleyman Mahvî, Acrostics, Muvaşşah.

Giriş

Muvaşşah; Arapça bir kelime olup “vişâh” kökünden türetilmiştir. Arap kadınlarının vişâh tabir ettikleri ve muska gibi taktıkları süs eşyasına denir.¹ Çift süslemeli gerdanlık; omuzdan koltuk altına kadar uzanan ve iki parçadan oluşan süslü kemer,² tevşih ve tezyin edilmiş; kendi renginden farklı bir renk ya da çizgili desenle nakşedilmiş atkı veya süslü giyim eşyası; bir şeyi takıp takıştırmak; vb.” anlamlarını ihtiva etmektedir. Edebî terim olarak ise “bir manzumeyi meydana getiren mısraların veya beyitlerin başına, ortasına veya sonuna getirilen harf, hece ve kelimelerin marifetiyle gizli bir isim veya ifade oluşturmak” anlamına gelmektedir.³ Bu sanat Türk edebiyatında manzum olarak yazılan eserlerin her bir mısraı yukarıdan aşağıya doğru okunduğunda bir isim ortaya çıkacak şekilde yazılan isitihrac-namelere benzerlik göstermektedir.⁴ Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında ise “Akrostiş” olarak adlandırılmıştır.⁵

Mihri Hâtun'un Divan'ında yer alan “*Muvaşşah Be-İsm-i Süleymân*” adlı gazelin her beytinin ilk mısralarının ilk kelimelerinin baş harfleri alınınca “*Süleymân*” adı çıkmaktadır; muvaşşah sanatının gösterildiği örnek manzumelerdendir:

(Sin) *Sen rûh-ı revân ey Hân dil-mürdeme cân ancak*

Gül-ruhlaruñuñ şevki gün gibi `ayân ancak

(Lâm) *Lâle hadüni bülbül gülşende görüp eydür*

Âlemde gül-i ter çok bu gonca-dehân ancak

(Ye) *Yaylañ ile hüsnüni her kim göre dir şâhâ*

¹ Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kâmüsi'l-Muhit Kâmüsu'l-Muhit Tercümesi*, haz. Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul: TYEKB Yayınları, 2013, c. 5, s. 4388.

² Mustafa Aydın, “Müveşşah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2006, c. 32, s. 229.

³ Orhan Kemal Tavukçu, “Akrostiş (Muvaşşah)”, *Kültür Tarihimizde gizli Diller ve Şifreler*, ed. Emine Gürsoy Naskali - Erdal Şahin, İstanbul: Picus Yayıncılık, 2008, s. 221; ayrıca bkz. Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Harf Simgeçiliği*, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2016.

⁴ Abdurrahman Güzel, *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2006, s. 738-739.

⁵ Mehmet Arslan, “Mihri Hâtun Divanı'nda Sanatlı Manzumeler”, *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı II*, ed. Şuayip Özdemir-Aysegül Gün, Ankara: Kıbrıs Balkanlar Avrasya Edebiyatları Kurumu Yayınları, 2017, s. 25.

*Kendüsi durur gılmân yaylakı cinân ancak
 (Mîm) Meylüm sañadur hânım kurbân yoluña cânım
 Gerçeği sözüümüñ bu gayrısı yalan ancak
 (Elif) İtüñle işigüñde çün her gece hem-demdür
 `İzzet ise Mihrî'ye yeter bu hemân ancak
 (Nûn) Ne vakt-i ferah-devrân `âlem bu deme hayrân
 Biñ cânâ deger bir ân ne hoşça zamân ancak⁶*

İstihrac, “çıkarma, çıkarılma; netice çıkarma, mana çıkarma, anlama; ileriye görme ve bazı hususlara göre mana çıkarma” demektir. Terim manası ise, “harfleri gizleyerek veya dolaylı olarak işaretlerle belirli bir olayın olacağını ifade eden manzumelerdir.”⁷ Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı ve halk edebiyatında pek çok istihrac-name örneğine rastlanılmaktadır. Esrâr Dede, Konyalı Şem’î, Fuzûlî ve Bitlisli Müştak Baba bu şairlerden bazılarıdır. Bitlisli Müştak Baba 1847 yılında yazdığı istihrac-namede Ankara’nın 1923’te başkent olacağına işaret etmektedir. “Ankara” ismi Arabî harflerle yazıldığında ebced hesabı ile hicrî 1341, miladî 1923 tarihini vermektedir.⁸

Mehmet Mahir Tulum, yukarıda geçen bilgilerin aksine manzumeden çıkarılan Hicrî tarihle Miladî tarihin birbirine uymadığını belirtmektedir. “Hicrî 1341 tarihi 1923’e değil, 1922-23’e denk gelir. Üstelik Ankara’nın başkent olarak ilan edilmesi 3 Ekim 1923’tür ve bunun Hicrî takvimde karşılığı ise 2 Rebiülevvel 1342’dir.”⁹ Tulum’un dikkat çekmek istediği diğer nokta ise Müştak Baba; manzumede Arabî harflerle ortaya çıkan Ankara ismi, gönülden bağlı olduğu Hacı Bayram Veli’nin bulunduğu yeri belirtmek için kullanmıştır. Tulum son olarak manzumenin eski edebiyatta “lügaz” türüne örnek gösterilebileceğini

⁶ Arslan, “Mihrî Hâtun Divanı’nda Sanatlı Manzumeler”, s. 29-30.

⁷ Abdurrahman Güzel & Ali Torun, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005, s. 231.

⁸ Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, s. 739.

⁹ Mehmet Mahir Tulum, “Murat Bardakçı’nın Hesabı Müştak Baba’nınkine Uymadı”, *Derin Tarih Dergisi*, S. 26, 2014, s. 126.

beyan etmektedir.¹⁰

Me'vâ-i nâzenîne kim (elf) olursa efser
Lâ-büd olur o me'vâ (İslâmbol) ile hemser
Nûn ve'l-kalem başından alınsa (Nûn-ı) Yûnus
Aldıkda harf-i dîger olur bu remz azher
Miftâh-ı Sûre-i Kâf ser-hadd-i harf tâ (Kâf)
Minzam olunmak ister (Râ-yı) Rasûl Rasûl Peygamber
Hâ-yı hevâyla âhir maksûd oldu zâhir
Beyt-i veliyyü'l-ekrem El-hâc 'abd-, ekber
Ey pâdişâh-ı fehhâm Sultân Hâci Bayram
Rûhân ister ikrâm Müştâk abd-i çâker¹¹

Elif-name, “Elif” ve “nâme” kelimelerinin terkip olarak birleşmesi ile ortaya çıkan birleşik bir kelimedir. “Elif”, Arap alfabesinin ilk harfinin ismi,¹² “nâme” ise “mektup, risâle, kitap”¹³ anlamlarında Farsça bir kelimedir. Bu iki kelimenin birleşmesi ile bir manzume türüne ad ortaya çıkmıştır.

Elif-namelere kesin bir tarif getirmenin zorluğundan bahseden Nihat Öztoprak, şöyle bir tanımlamada bulunmaktadır: “*Mısra veya beyitlerin ilk harfleri alt alta getirildiğinde, elif'ten ye'ye alfabetik bir şekilde sıralanan, gazel, kaside, müseddes gibi farklı şekillerle yazılabilen, daha çok dini ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen şiiirlerdir.*”¹⁴

Elif-name ile ilgili bir tanımlama da Abdurrahman Güzel tarafından yapılmıştır: “*Osmanlı Türkçesindeki otuz üç harfin değişik konularda, değişik şekillerle, genellikle mısra başlarındaki harflerin alt alta alfabetik sıra ile beyitler hâlinde yazılarak devam etmesi neticesinde*

¹⁰ Tulum, “Murat Bardakçı'nın Hesabı Müştak Baba'nınkine Uymadı”, s. 127.

¹¹ Tulum, “Murat Bardakçı'nın Hesabı Müştak Baba'nınkine Uymadı”, s. 125.

¹² Elif harfinin edebiyatımızdaki yeriyle ilgili bilgi için bkz. Âmil Çelebioğlu, “Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebi Hususiyetler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: MEB Yayınları, 1998, s. 607-624.

¹³ Mütercim Asım Efendi, *Burhân-ı Kâti*, haz. Mürsel Öztürk & Derya Örs, Ankara: TDK Yay., 2000, s. 540.

¹⁴ Nihat Öztoprak, “Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri”, *Ulusal-rarası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler 2 (K-Z)*, Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 2009, c. 2, s. 817.

*oluşan manzum eserlerdir.*¹⁵

Elif-nameler, günümüzde akrostiş diye bilinen, dizelerin ilk harfleri ile yukarıdan aşağıya doğru okunduğunda bir isim çıkan muvaşşah¹⁶ sanatıyla bağlantılıdır. Türk edebiyatında bu manzumelere muvaşşah yerine “elif-name” başlık olarak tercih edilme sebebi ise çok sayıda elif-name örneği verilmesindedir.¹⁷

Divan, halk ve tekke edebiyatında çok sayıda örnekleri bulunan elif-nameleri, şekil ve muhteva özellikleri ile ortaya koyan bir çalışma günümüzde yapılabilmemiş değildir. Bazı çalışmalarda ise elif-namelerin tanıtımı yapılmıştır.¹⁸ Öztoprak, Elif-nameler ile alakalı Âmil Çelebioğlu'nun düşüncelerinin, III. Milletlerarası Türkoloji Kongresindeki (İstanbul: Eylül 1979) “Türk Edebiyatında Elif-nameler” adlı tebliğinin bildirilerin basılmamasından dolayı elde olmaması sebebiyle bilinmediğini beyan etmektedir.¹⁹ Elif-namelere dair Âmil Çelebioğlu'nun düşüncelerini yazarın “Harflere Dair” isimli makalesinden öğrenmekteyiz.²⁰

¹⁵ Güzel, *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, s. 634.

¹⁶ Daha geniş bilgi için bkz. Tavukçu, “Akrostiş (Muvaşşah)”, s. 220-235.

¹⁷ Çelebioğlu, “Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Hususiyetler”, s. 605.

¹⁸ Fikret Türkmen, “Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektaşî Şairlerin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller”, *1. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 339-355; Selami Turan, “Hatâyî'nin Elif-nâme Tarzında Yazılmış Şiirleri”, *Arayışlar-İnsan Bilimleri Araştırmaları* 11, 2004, s. 107-125; Nihat Öztoprak, “Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri”, c. 2, s. 817-829; Nihat Öztoprak, “Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnameleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 35, 2006, s. 135-167; Gülşen Candan, “Senî Ali'nin Elif-nâmesi”, *Turkish Studies Dergisi* 7(1), 2012, s. 631-641; Namık Açık-göz, “Bakâyî'nin Battal-nâme Adlı Eserindeki Elif-nâme”, *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, ed. Tuncer Gülensoy, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları, 1989, s. 1-5; Mustafa Demirel, “Âşık Paşa'nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri”, *Bilgi*, 3, 1996, s. 202-246; Burhan Kaçar, “Türk Edebiyatında Elif-nameler”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektör Bildirileri I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 307-316; Hüseyin Özcan, “Hataî'nin Elifnâme Şeklinde Yazdığı Düvazdeh”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 76, 2015, s. 191-204; Ferudun Hakan Özkan, “Kaygusuz Abdal'ın Elifnâmesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 64, 2012, s. 185-195; Hakan Taş, “Deli Birâder Gazâlî [ö. 1535?]'nin Elif-nâme'si”, *Turkish Studies* 3/2, 2008, 642-652; Mehtap Erdoğan, “Kıbrıslı Kenzî'nin Elif-nâmeleri”, *Kıbrıs Türk Kültür ve Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Mihriban Aylanç-Gürkan Gümüşatam, Kıbrıs: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 243-255; Ahmet Gökçimen, “Türkmen Edebiyatında Elifname”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 43, 2010, 105-120 vb. elif-nameler ile ilgili yapılan çalışmalardır

¹⁹ Öztoprak, “Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnameleri”, s. 137.

²⁰ Çelebioğlu, “Harflere Dair”, *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi* 11/1, 1980, s. 62-65.

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında pek çok örneği bulunan elif-nameleri, Öztoprak özelliklerine göre beş gruba ayırmıştır: Düz elif-nameler, mısra başlarındaki kelimelerin ilk harfi eliften ye harfine kadar sırayla yazılan elif-namelerdir. Bu elif-name türünde harfler yazılarak vezne dâhil edilirler. Düz elif-namelerin kendi aralarında farklı türleri mevcuttur. Mısra başı alfabetik olanlar, beyit ve dörtlük başı alfabetik olanlar, mısra içinde harflerden biri ya da bir kaç yer alanlar, hem mısraın ilk harfinde hem de sonraki kelimelerde kullanılan düz elif-name türlerinden bahsetmek mümkündür.

Ters elif-nameler, düz elif-namelerin aksine mısra ya da beyit başlarına son harf olan ye'den ilk harf elife doğru yazılan elif-namelerdir. Düz-ters elif-nameler, beyit ve mısra başlarında ilk harf ile son harf, daha sonra baştan ve sondan ikinci harflerle yazılan (elif-ye-ba-lâmelif) elif-namelerdir. Mesnevi nazım şekli ile yazılan elif-nameler, mısra ve beyitlerin kafiyeleri alfabetik dizilen elif-namelerdir.

Halk oyunu şeklinde yazılan elif-nameler, bu tür elif-nameler eğitim amaçlı olarak yazılanlardır. Mısra başlarındaki harfler elif'ten ye'ye doğru yazılırken ilk kelime bir şehir, ikinci kelime bir sanatçı ve üçüncü kelimedede ise o sanatçının vermiş olduğu bir eserin ismidir. Bu kelimelerin mısra başlarında harfle başlamak gibi zorunluluğu vardır.²¹ Mehmet Arslan, ebced harfleri kullanılarak yazılan elif-name türünden haber vermektedir. Bu tür elif-namelerin hem düz hem de ters örnekleri mevcuttur.²²

Hanife Dilek Batislam, "Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Elif-Nâmeleri" adlı makalesinde noktasız harflerle yazılan elif-name türünden bahsetmektedir.²³ Elif-namelerle ilgili Öztoprak'ın dışında Burhan Kaçar ve Doğan Kaya'nın da birer tasnif yapmışlardır.

Kaçar'ın yaptığı tasnif:

1-Mısra başında ve beyitler hâlinde olanlar.

2-Mısra başında ve dörtlük hâlinde olanlar.

²¹ Öztoprak, "Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri", c. 2, s. 818-822.

²² Arslan, "Mihri Hâtun Divanı'nda Sanatlı Manzumeler", s. 30.

²³ H. Dilek Batislam, "Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Elif-Nâmeleri", *Kıbrıs Araştırmaları ve İnceleme Dergisi*, 1/2, 2018, s. 10.

3-Mısra sonunda ve beyit hâlinde olanlar.

4-Mısra ortasında ve başında olanlar.

5-Destan tarzında olanlar.²⁴

Kaya elif-namelerin yapıma şekilleri ile bir tasnif de ortaya koymuştur:

1-Elif ve diğer harflerin beyit başlarına getirilmesiyle yazılanlar.

2-Elif ve diğer harflerin dörtlüklerin başlarına getirilmesiyle yazılanlar.

3-Elif ve diğer harflerin dörtlüklerde sıra ile her dizenin başına getirilmesiyle yazılanlar.

4-Elif ve diğer harflerin beyitlerin sonlarına getirilmesiyle yazılanlar.

5-Beyitlerle yazılmış manzumelerde elif ve diğer harflerin mısra başlarına ve ortalarına getirilmesiyle yazılanlar.²⁵

Kaplan; Öztoprak, Kaçar ve Kaya'nın yapmış olduğu tasniflerden yola çıkarak elif-name tertipleri ile ilgili on iki madde ortaya koymuştur.²⁶ Yapılan son çalışmalar bize şunu göstermektedir: Yeni elif-nameler buldukça farklı elif-name türleri de ortaya çıkmaya devam edecektir.

Türk edebiyatında Dukakinzade Ahmet Bey, Fuzûlî, Hatayî, Kâimî, Kaygusuz Visalî Alaeddin, Âşık Ömer, Mihrî Hatun, Hâşimî, Nihânî, Esrar Dede, Kul Seher Abdal, Âşık, Erbâbî, Fakîh, Fahrî, Hâşimî, Nesîmî, Sırrî, Giritli Aşkî, Senî Ali vb. şairler elif-name türünde örnekler vermiştir.²⁷ Çelebioğlu sayısal olarak divan edebiyatında 100'e yakın elif-name tespit ettiğini belirtmiştir.²⁸ Öztoprak yaptığı araştırmada 80'e

²⁴ Burhan Kaçar, Türk Edebiyatında Elif-nameler", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektöyün Bildirileri I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 310-311.

²⁵ Doğan Kaya, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007, s. 310.

²⁶ Geniş bilgi için bkz. Kaplan, "Müniri'nin Şiirlerinde Harf Simgeçiliği ve Şairin Elif-nâmesi", s. 198-199.

²⁷ Öztoprak, "Bursalı Fevzi Efendi'nin Elifnameleri", s. 137.

²⁸ Çelebioğlu, "Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Hususiyetler", s. 605.

yakın elif-name tespit ettiğini vurgulamıştır.²⁹ Mehtap Erdoğan ise 2014 yılında “Kıbrıslı Kenzî'nin Elif-nâmeleri” adlı bildirisinde Mehmet Arslan'ın henüz kitaplaştırmadığı 200'e yakın elif-name tespit ettiğinin bilgisini vermektedir. Kaplan, Kaçar'ın 100 civarında elif-nameye ulaştığını beyan etmektedir. Mehmet Temizkan'ın yayımladığı kitapta 72 adet elif-name yer almaktadır. Bu elif-namelerin çoğu halk şairlerine aittir.³⁰

Elif-namelerde genellikle fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün aruz kalıbı tercih edilmiştir. Nadiren aruzun diğer kalıplarıyla da örnekler verildiğini görmekteyiz. Kaplan bu oranları istatistiksel olarak şöyle vermiştir: *Elif-nâmeler Öztoprak'ın da belirttiği gibi çoğunlukla fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılmıştır. Bu kalıp % 46 oranında tercih edilmiştir. Bu kalıptan sonra sırasıyla feilâtün feilâtün feilâtün feilün (% 13), mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün (% 12) kalıpları tercih edilmiştir. Şairler bu kalıpların yanı sıra fâilâtün fâilâtün fâilün, mefâilün mefâilün feülün, feilâtün feilâtün feilün, feilâtün mefâilün feilün, müstefilün müstefilün, mefûlü mefâilü mefâilü feülün, müfteilün fâilün müfteilün fâilün, müfteilün mefâilün müfteilün mefâilün, müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün gibi kalıplarla da elif-nâme yazmışlardır.*³¹

Türk edebiyatında birçok şairin elif-name yazdığını belirtmiştik. Edebiyatımızda elif-name yazan şairlerden biri de 19. yüzyıl şairlerinden Seyyid Süleyman Mahvî'dir.

2. Seyyid Süleyman Mahvî'nin Hayatı ve Sanatı

2.1. Hayatı³²

Müellifin Divân'ında adı *es-Seyyid Süleymân Mahvî* olarak kaydedilmiştir. Seyyid Süleyman Mahvî Divân'ı, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi'nde (GE4953) numaralı kayıtta yazma olarak yer

²⁹ Öztoprak, “Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnameleri”, s. 136.

³⁰ Kaplan, “Münîrî'nin Şiirlerinde Harf Simgeçiliği ve Şairin Elif-nâmesi”, s. 196.

³¹ Kaplan, “Münîrî'nin Şiirlerinde Harf Simgeçiliği ve Şairin Elif-nâmesi”, s. 200.

³² Şair'in hayatı ile ilgili XIX. yüzyılda yazılan: Şefkat Seyyid Abdülfettah'ın *Tezkiretü's-Şua'ra*, Tevfik'in *Mecmûatü'l-Terâcim*, Esad'ın *Bahçe-i Safa-Endûz*, Arif Hikmet'in *Tezkire-i Şua'ra*, Fatin'in *Hâtimet'ül-Eş'âr*, *Kâfile-i Şu'arâ* tezkireleri ile Nail Tuman'ın *Tuhfe-i Nailî* gibi eserlerde şair ile ilgili bilgiye rastlanılamamıştır. Fatin'in tezkiresinde Mahvî adında iki şairden bahsediliyorsa da bu şairlerin Seyyid Süleymân Mahvî ile alakaları bulunmamaktadır.

almaktadır. eş-Şakaiku'n-Nu'maniye ve Zeyilleri,³³ Mecmûatü't-Terâcim,³⁴ Osmanlı Şairleri,³⁵ Sicill-i Osmanî,³⁶ Osmanlı Müellifleri,³⁷ Son Asır Türk Şairleri,³⁸ Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü,³⁹ Bursa Şairleri,⁴⁰ Şair Tezkireleri⁴¹ müellifin hayatı ile ilgili bilgilere ulaşamamaktadır.

Müellifin nereli olduğuna dair herhangi bir bölge, şehir, kasaba, mahalle ve köy ismi de geçmemektedir. Eserini h. 1266/m. 1850'de bitirdiğini belirtmesini dikkate alarak, şairin bu tarihten önce doğduğunu söyleyebiliriz.⁴²

Şükür Hakağa muharremde dedim târîh-i itmâmın

Kemâl-ı aşk ile tâm eyledi Maḥvî bu dîvânı

Gazel 416/7⁴³

Seyyid Süleyman Maḥvî'nin eserine düşürdüğü bitirme tarihine göre 1850'den sonraki bir tarihte vefat etmiştir.

2.1.1. Mahlası

Seyyid Süleymân Maḥvî, intisap ettiği şeyhten mahlasını aldığını aşağıdaki dörtlükle şöyle beyan etmektedir.

Pîrim baña Maḥvî dedi

Rûz [u] şeb balık buldu

Yolun böyle bend eyledi

³³ Abdülkadir Özcan, eş-Şakaiku'n-Nu'maniyye ve Zeyilleri, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

³⁴ Ruhsâr Zübeyiroğlu, *Mehmet Tevfik Efendi: Mecmûatü't-Terâcim*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989.

³⁵ Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, haz. Cemal Kurnaz, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

³⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul: Sebil Yayınevi, 1997.

³⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. Mustafa Tatçtı & Cemal Kurnaz, Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2000.

³⁸ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Sebil Yayınları, 1997.

³⁹ Mustafa İsen vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

⁴⁰ Kadir Atlansoy, *Bursa Şairleri*, Bursa: Asa Kitabevi, 1998.

⁴¹ Haluk İpekten vd., *Şair Tezkireleri*, İstanbul: Grafiker Yayınları, 2002.

⁴² (كمال عشق ايله تام ايلدى محوى بو ديوانى ۱۲۶۶) ebce olarak 1266 tarihi, miladî olarak 1850 tarihini vermektedir. Seyyid Süleyman Maḥvî Divanı vr. 124/a.

⁴³ Rıdvan Çetin, *XIX. Yüzyıl Mutasavvıf Şairlerinden Seyyid Süleymân Maḥvî Divânı (İnceleme-Metin)*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 7.

* İlk numaralandırmalar Divân'ındaki manzumelerin yerini, ikinci numaralandırma ise beyit, dörtlük ve bentlerini göstermektedir.

*Daḥl eyleme şūfî şaşkın*⁴⁴

‘Adet 334/9

2.1.2. Tahsili

Seyyid Süleyman Mahvî'nin öğrenim hayatına dair bilgilere de ulaşılammaktadır. Divan'da bazı kelimelerin imlasını karıştırması ve halk şivesine ait kelimeleri olduğu gibi kullanması, bize onun düzenli bir medrese eğitimi almadığını düşündürmektedir. Ancak müellifin şiirlerinde kullandığı ayet, hadis ve dini bilgiler bu konularda birikimi olduğunu göstermektedir. Mesela Kur'an'da hangi konuda kaç ayet geçtiğini ayrıntısıyla vermiştir.

Diñle biñ iki yüz  oksan yedi şayet

 mme iñ ha  ında buyurdu  al t

   yüz yetmiş be i ħ l-i kıy met

A v lin bildirdi d  me g m na

Biñ yedi yüz  yet kı     enbiy 

Biñ  yet-i  atı  ha  ında ma n 

Yedi yüz  yeti ha  ında zin 

Yetmi   yet rız  i  n cih na

Yüz altmış  yeti cih d-ı ekber

Yüzü  ada adan verdi   n ħaber

 ki yüz  yeti zek tda s r r

Biñ  yeti tic ret [ ] d kk na

Ell   yet nik h i  n gelmi dir

On dördü ħ 'izde karar kılmı dır

Res lu'll h böyle buyurmu dur

Cev b verdim bir bir hep k mil ne

362/19-22⁴⁵

Seyyid Süleyman Mahvî'nin, Allah ve Peygamber sevgisi, Allah ve

⁴⁴  etin, XIX. Yüzyıl Mutasavvıf  airlerinden Seyyid S leym n Mahv  Div nı ( nceleme-Metin), s. 8.

⁴⁵  etin, XIX. Yüzyıl Mutasavvıf  airlerinden Seyyid S leym n Mahv  Div nı ( nceleme-Metin), s. 8.

Resulüne kavuşma isteği dünyanın fâniliği ve geçiciliği, dünya nimetlerini terk edip nefsin terbiye etme gibi tasavvufî konuları işlemesi, bazen de kendisi için derviş sıfatını kullanması, onun tekke şairlerinden olduğunu ve tekke kültüründen istifade ettiğini göstermektedir. Müellifin şiirlerine baktığımızda kuvvetli bir itikada sahip olduğunu görmekteyiz

*Cihân bâğında gülşen bülbüle ey dil şerî'atdır
 Şerî'at tâc-ı Ahmed hırķa-i Hakkdan cinâyetdir
 Erenler vuşlat-ı Hakk'a erişir hep şerî'atdan
 Bu sırrı fark edüp sen añlar iseñ çün devletdir
 Budur kıavl-i Resûlu'llâh budur hem fi'î-i peygamber
 Şırâṭ-ı müstaķîm añla gönül murğ-ı ṭarîķatdır
 Ṭarîķat ehline lâzım olan dört nesnedir ol
 Bir[i] teslim-i rızâ biri şabr-ı ğanâ'atdır
 Bu dört hâzîne kim mâlik olursa pâdişâhdır ol
 İşî dâ'im o sulṭânıñ nihâyet hep selâmetdir
 Harâmından helâlinden çeküp el terki terk etmek
 Hicâbdır hep bular Hakk'a olan maķşûd ferâğatdır
 Geçüp bu tâc-ı hırķadan sülûk⁴⁶ eyle yürü Maḥvî
 Eriş gel vuşlat-ı Hakk'a geçer 'ömrüñ nihâyetdir*

Gazel 113/1-7⁴⁷

2.1.3. Tarikatı

Şair Uşşâkıyye tarikatına mensup olmasına rağmen şiirlerinde Hurufî, Alevî-Bektaşî, Melâmî ve Nakşibendî tarikatlarına ait ritüellere de yer vermiştir.

2.1.3.1. Uşşâkıyye

Seyyid Süleyman Mahvî en yaygın tarikatlardan Halvetiyye'nin Uşşâkıyye koluna intisap etmiştir. Uşşâkıyye, XVI. yüzyılın son

⁴⁶ Metinde "sülûk" şeklinde yazılmıştır.

⁴⁷ Çetin, XIX. Yüzyıl Mutasavvıf Şairlerinden Seyyid Süleymân Mahvî Divânı (İnceleme-Metin), s. 9.

çeyreğinde Hüsâmeddîn Uşşâkî tarafından kurulmuştur. Tarikatın silsilesi Hüsâmeddîn Uşşâkî'nin şeyhi Emîr Ahmed Semerkandî vasıtasıyla Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn'e ulaşmaktadır.⁴⁸

“Hüsâmeddîn Uşşâkî, meşhur şeyhlerden olup, namına mensup tarikatın kurucusudur. Aslen Buharalı olup, Seyyid Ahmed Semerkandî'nin talebesi iken, bu tarafa hicretle Uşak kasabasında ikamet ettiği için Uşşâkî nisbetiyle meşhur olmuştur. Kasımpaşa'da kendilerine bir zaviye yaptırılarak postnişin olmuş; 1574'te Konya'da vefat etmiştir. Okmeydanı'nda defnedilmiştir.”⁴⁹

*Ĥāk-i pāy-ı Şeyḫ Ḥüsâmeddîn'i tütüyâ çeşmine
Kim kıılsa Mahvî-veş sultân olur devrân bu yâ*

Gazel 12/11

*zâhir [ü] bâṭın penâhımdır Ḥüsâmeddîn benim
Mahrem evvel kibriyâ pîrâna düşdü gönümüz*

Gazel 152/8

*Ķapunda Ķul olunca Mahvî şâhım Şeyḫ Ḥüsâmeddîn
Ķün olduñ şübhe-i râh-ı penâhım Şeyḫ Ḥüsâmeddîn
Olunca âsitâniñ secde-gâhım Şeyḫ Ḥüsâmeddîn
Erişdi himmetiñle ĤaĶĶa râhım Şeyḫ Ḥüsâmeddîn
Anıñ-çün murğ-ı dile bâğ-ı vuşlat âşiyân oldu*

Muhammes 413/V⁵⁰

Seyyid Süleyman Mahvî'nin şiirlerinde bahsi geçen bu tarikatın önemli zatlarından birisi de Şeyh Alâeddîn Uşşâkî'dir. Şeyh Alâeddin, Ahmed Semerkandî'nin halifelerindendir. Hüsâmeddîn Uşşâkî ve Manisalı Şeyh Ahmed Şemseddîn ile aynı yüzyılda yaşamıştır. Türbesi Uşak'ta Kabaklar köyünde bulunmaktadır.⁵¹

*TarîĶ-i müstaĶîm üzre ‘azîzim ĤaĶĶ'a râhımdır
Süç[ü]d etdim ĤaĶĶat Şeyḫ ‘Alâ'eddîn Ķıble-gâhımdır*

⁴⁸ Mahmut Erol Kılıç, “Uşşâkıyye”, *TDVİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 1997, c. 42 s. 232-233.

⁴⁹ Şemseddin Sami, *Kamusu'l-Alâm*, İstanbul: Mihran Yayınları, 1894, c. 4, s. 3156.

⁵⁰ Çetin, *XIX. Yüzyıl Mutasavvıf Şairlerinden Seyyid Süleyman Mahvî Divanı (İnceleme-Metin)*, s. 10.

⁵¹ Haşim Tümer, *Uşak Tarihi*, İstanbul: Gün Matbaası, 1971, s. 152.

Gazel 103/1

2.2. Sanatı

Mahvî yazdığı şiirlerle övünmediğini bir beyitte belirterek bu alanda sanatsal bir amaç gütmeyi söylemektedir. Kendisini şiire yönlendiren sebep olarak dünyanın kendisine çektiği cefa ve ezaları göstermektedir.

Şanma zâhid şâ'irim ben şi'r ile faḥr eylerim

Çarḥ-ı gerdûnuñ cefâsı söyledir dîvân baña

‘Adet 18/6

Müellifin manzumelerinde imla hataları, Arapça bazı tamlamaların yazılışlarında farklılıklar bulunmaktadır. Cebrâil (a.s.) için kullanılan rûhu'l-kudûs ve rûhu'l-emîn sıfatlarındaki ruh kelimesinin (*Rûḥu'l-ḳuddîs, rûḥu'l-emîn*) şeklinde yazıldığını görmekteyiz. Divan'daki (*yoḥsa, çoḥ, aṭlaz*) kelimeleri kaf (ك) harfinin yerine ḥı (ح) ve (ح) harfi; (س) harfi yerine, zel (ز) kullanması, Eski Türkçede kullanılan -UBa ekini (*görüben*) kullanmıştır.

Sonuç olarak Seyyid Süleyman Mahvî, XVIII. Yüzyılda yaşamış mutasavvıf bir şairdir. Şiirlerinde dinî-tasavvufî konuları işlemiştir. Sufi bir şair olması ve didaktik şiirler yazması hasebiyle yalın bir dil kullanmıştır. İyi bir medrese eğitimi görmediği için bazı kelimelerin imlasında hatalar yaptığını görmekteyiz.

3. Seyyid Süleyman Mahvî'nin Elif-nameleri

3.1. Şekil Özellikleri

Seyyid Süleyman Mahvî'nin Dîvân'ında yer alan iki elif-namesi de gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Birincisi 15, ikincisi 19 beyitten oluşmaktadır. Bunlar düz elif-namelerin “Beyit veya dörtlük başları alfabetik olan elif-namelere” ait birer örnektir. Her bir mısra bir harfle başlamaktadır. Harfler vezne (Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) dâhildir.

Elif Allâh zât-ı pâkiñ ḥürmeti-çün ey Ḥudâ

Bâ benim işyânım cefv et eyle luṭ fuñla cāṭâ

Tâ teraḥḥüm eyle yâ Rabbî benim aḥvâlîme

***Şā** senā etmek baña lâzım k̄ulum yā Rabbenā*

.....

***Şin** şeb-i zulmetde k̄aldım görmezem dīdārīñi*

***Şād** şifātīñ aşkına ver k̄albe nūruñdan ziyā⁵²*

3.2. Elif-namelerinin Muhteva Özellikleri

Elif-namelerde, hem dinî hem de din dışı konular işlenebilmektedir. Seyyid Süleyman Mahvî'nin iki elif-namesi de dinî-tasavvufî bir muhtevaya sahiptir. İlk şiirinde elif harfinin Arapçada Allâh isminin ilk harfi olduğunu belirtmiş, alfabe sırasına uygun harflerle başlayan kelimelerle Allâh'ın yüce sıfatlarını ve kendisinin sahip olduğu kusurları karşılaştırarak elif-namesini yazmıştır. Söz konusu Elif-name, Mahvî'nin bir nevi münacatı olmuştur.

3.2.1. Birinci Elif-name'nin Metni

1. ***Elif** Allâh zāt-ı pākīñ h̄ürmeti-çün ey Hūdā*

***Bā** benim 'işyânım 'afv et eyle luṭfuñla 'aṭā*

(Ey Huda! Senin zatını gösteren elifin hürmeti için benim isyanımı affederek, lütfunla ata kıl.)

2. ***Tā** teraḥḥūm eyle yā Rabbī benim aḥvāluma*

***Şā** senā etmek baña lâzım k̄ulum yā Rabbenā*

(Ya Rab! Benim ahvalime merhamet et. Buna karşı seni övmek ise bana gereklidir.)

3. ***Cim** cihānīñ varlığı seniñ daḥı bir nesne yok*

***Ḥā** ḥaḳīḳat varlığıñdandır seniñ 'arz [u] semā*

(Cihanda yegâne varlık sensin, yer ve gök senin hakikatınle vardır.)

4. ***Ḥā** ḥayır şer cümlesinden ḥayra ālāt et beni*

***Dāl** devāsız derde düşdüm eyle dermān dā'īmā*

(Ey Rabbim! Hayırlar ve şerler arasında her daim beni hayra aracı et. Devasız bir derde düştüm, dermanı sendedir.)

⁵² Çetin, XIX. Yüzyıl Mutasavvıf Şairlerinden Seyyid Süleymân Mahvî Divanı (İnceleme-Metin), s. 97-98.

5. **zāl** zelil [ü] bî-mecâlim sen bilirsîñ hâlîmî

Râ Rahîmsîñ rahmetîñ çok luṭf edüp rahmet baña

(Zelil ve zayıf bir varlık olduğumu ve bu hallerimi sen biliyorsun. Rahîm olan sensin, rahmetinle muamele et bana.)

6. **Zâ** zebûn etdi beni aḥdâ-yı nefsim kııl ḥalâş

Sîn selâmet bulmaḵ isterdim elinden bî-riyâ

(Ey Rabbim! Beni güçsüz ve aciz bırakan düşman nefsimden kurtar. Riyasız olarak selameti senden bulmak istiyorum.)

7. **Şîn** şeb-i zulmetde ḵaldım görmezem didârîñî

Şâd şifâtüñ Öaşḵına ver ḵalbe nûruñdan ziyâ

(Karanlıklar içinde kaldım, didârını göremiyorum. Sen sıfatlarının aşḵına kalbime nurundan aydınlık ver.)

8. **Dâd** dalaletde beni ḵoyma kerem-kânım medet

Ṭâ ṭamâḥım gün-be-gün artmaḵda bulmaz intihâ

(Ey Rabbim! Bu dünyada nefsimin sonsuz istekleri bitmiyor. Sen bu hale bakıp beni dalalette bırakma, bana yardım et.)

9. **zâ** zalım nefsim beni senden baḥîd etmek diler

Ḥayn ḥatâ kııl ben ğarîbîñ etme ḵurbuñdan cüdâ

(Ey Rabbim! Zalim nefsim beni senden uzak kılmak ister. Sen ata kııl, beni senden uzak kıılma.)

10. **Ġayn** ğanâḥat kıılmadı bende saña maḥlûmdurur

Fâ fenâ mülkü beni bend etdi ben oldum fenâ

(Ey Rabbim! Nefsim kanaat kılmadı bu sana malumdur. Fena olan mülk beni kendisine bağlayarak, beni de yok etti.)

11. **Ḵâf** ḵamu ḥükmüñdedir ḥükmüñ fenâ bulmaz seniñ

Kâf kelâm-ı zâtüñ oldu derdime buldum şifâ

(Ey Rabbim! Her şey senin hükmündedir. Senin hükmünde olan şeyler yok olmazlar. Zatının kelamı ile derdime şifa buldum.)

12. **Lâm** leṭâfet baḥrı sensîñ luṭfuna olmaz ḵıyâş

Mîm muḥîn ol pâdişâhım eyledim ḥömrüm hebâ

(Letafet denizi sensin, lütfuna olmaz kıyas. Ey padişahım! Ömrümü heba ettim, sen bana yardım et.)

13. **Nûn** nedir dir senden özge hâlimi 'arz eylesem

Vāv vişâliñden beni dūr etme bir ân kibriyâ

(Senden başka kime halimi arz edeyim. Beni bir an bile vuslatından uzak etme.)

14. **Hâ** hidâyet eyle derdim söyleyim dert ehline

Lâmelif lâ-şek saña derdimden etmem iştikâ

(Beni doğru yola ilet ki derdimi dert ehline söyleyeyim. Yoksa dertlerimden yana sana karşı bir şikâyetim yoktur.)

15. **Yâ** İlâhî zıkr [u] fikrim Mahvî âbâd olmadım

Ver murâdım cümlesin yâ Rabbi yüz tıtdum saña

ØAdet 2 [Gazel]

(Ey Rabbim! Mahvî senin zikrin ve fikrinle abat olur. Ne muradım varsa cümlesini bana ver. Ben sadece sana yüz tutup sadece senden isterim.)

3.2.2. İkinci Elif-namesi

Seyyid Süleyman Mahvî'nin ikinci elif-namesi Düz elif-name türüne örnek oluşturmaktadır. Manzume 19 beyitten oluşmasına rağmen harfler 15. beyitte son bulmaktadır. Konunun tamamlanmamasından dolayı müellif dört beyit daha eklemiştir. Eklenen beyitler harflerden bağımsız olarak yazılmıştır. Birinci elif-name konusu itibariyle münacata örnek teşkil ederken, ikincisi hem münacat hem de na'ta örnektir. Uşşâkî tarikatı için Hz. Peygamber'in öneminden bahsetmektedir.

3.2.2.1. İkinci Elif-namenin Metni

1. **Eylerim yâ Rab seniñ birliğ[iñ] e hamd [ü] senâ**

Besmeleyle ism-i pâkiñ virdim oldu ibtidâ

(Ya Rab! Senin birliğine hamd ü sena ederim. Besmele ile birlikte ism-i pakini vird edindim en başta.)

2. **Tâ elest peymânesinden Øaşkıñıñ mecbûruyum**

Sâbit etdim derd-i Øaşkıñ derde oldum mübtelâ

(Elest meclisinde verdiğim yeminden dolayı senin aşkına düşmüşüm. Aşk derdimi her zaman sabit kılıp bu aşka müptela oldum.)

3. *Cümleniñ maqşüdu sensiñ yâ ilâhe'l-Öâlemîn*

Ĥamdü lillâh şimdi ben zâtıñla oldum âşinâ

(Ya İlahi! Cümle âlemin maksudu sensin, elhamdülillah senin zatınla şimdi aşına oldum.)

4. *Ĥayrı şerri bilmez idim olmasaydı şefkatîñ*

Derde dermân kim kılarıdı gelmese çün müntehâ

(Senin şefkatin olmasa, hayır ve şerri bilmezdim. Dertlere kim derman ederdi, sondaki (Hz. Peygamber) gelmeseydi.)

5. *Žât-ı pâkiñden tecellî olmasa ger nûr-ı žât*

Râh-ı Ĥaqq'ı kim bilirdi ibtidâ vü intihâ

(Senin zatından zatının nuru (Hz. Peygamber) tecelli etmeseydi, hak yolunun başını ve sonunu kim bilebilirdi.)

6. *Zümre-i ÖUşşâka hâdî çünki etdin Ahmed'i*

Sırr-ı kudret nûr-ı zâtıñdır Muhammed Muşţafâ

(Âşıklar zümresine (Uşşâkîlere) Ahmed'i (sav) kılavuz kıldın. Kudretinin sırrı ve zatının nuru Muhammed Mustafa'dır.)

7. *Şâh-ı kevneyni cihândır ins [ü] cinniñ rehberi*

Şıdkıla imân iden ÖUşşâka oldu reh-nümâ

(İki âlemin padişahu, insanların ve cinlerin rehberidir. Doğrulukla iman eden âşıklara (Uşşâkîlere) yol göstericidir.)

8. *Ĥarb-ı Öaşkıñ şamarından ç atmayanlar mâh-rû*

ĤalÖat-ı Ĥüsnüñ ne bilsin görmeyenler mâh-liķâ

(Ay yüzlü sevgilinin aşkının darbelerinden tatmayanlar, ay yüzlü birini görmeyenler senin güzelliğinin görünüşünü ne bilsin.)

9. *Zâhirâ zâhid seniñ bilmez kemâl-i ķadriñi*

ÖAyn-ı zâtıñ kim ki bildi evliyâdır evliyâ

(Zahire aldanan zahid senin mükemmel kadrini bilemez. Senin zatını kim bildiyse evliya oldu.)

10. *Ġayra muhtâc eyleme yâ Rab habibiñ Őaşkına*

Fahr-ı Őâlem Hağ için muhtâcım ancak ben saña

(Ya Rab! Sen habibin aşkına beni başkasına muhtaç eyleme. Ey Fahr-ı âlem! Allâh için sadece sana muhtacım.)

11. *Ķıl kerem-kânım meded etme kapıñdan nâ-ümîd*

Gel kerem kıl Ķurb-ı zâtıñdan beni etme cüdâ

(Medet kıl, kapından ümitsiz etme beni. Kerem kıl, beni zatından uzak etme.)

12. *Leşker-i Őîrfânıla haşr eyle yâ Rabbî beni*

Mahrum etme vuşlatıñdan sen beni yâ Rabbenâ

(Ya Rab! Beni ârifler ordusuyla birlikte haşreyle. Beni sana vuslattan mahrum etme ey Rabbimiz!)

13. *Nâ-ümîd olsam döker Ķan eşk-i çeşmim rûz [u] şeb*

Var iken sen ben kime muhtâc olam ey dil-rübâ

(Ümitsiz olsam gece gündüz, gözlerim kanlı yaş döker. Ey gönül alan! Sen varken ben kime muhtaç olayım.)

14. *Hep seniñ-çündür benim Őâlemde bî-zâr olduğum*

Lâm elif Ķaddim Ķıluþ dâl eylediñ sen dilberâ

(Âlemde bî-zâr oluşum senin içindir. Ey gönül alan! Elif gibi olan kaddimi dal eyledin.)

15. *Yüz sürüp Ķapıñda dâ'im âsitânıñ beklerim*

Yâ n'olur Ķâlim benim ger olmasa senden Őağâ

(Kapına yüz sürüp daim eşiğinde beklerim. Eğer senden bağışlanma olmazsa benim halim ne olur.)

16. *Yâ İlahi Őaşkıla meddâñıñ oldum gerçi ben*

Yâr-ı Ķârı rehberim oldu İmâmü'l-Müctebâ

(Allâh'ım! Ben aşk ile senin meddahın, övücün oldum. Hz. Peygamber'in mağara arkadaşı, seçilmiş imam (Hz. Ebubekir) gibi rehberim oldu.)

17. *MerĶamet et sen baña ben bir zaŐif üftâde kim*

Yed-i Ķudret sendedir Ķükmündedir Őarż [u] semâ

(Merhamet et bana, ben zayıf bir düşkünüm. Her şeyin kudreti senin elinde, arz ve semanın hükmü sendedir.)

18. *Yârimi ağyarımı terk eyledim Őaşkınla ben*

Yoluña cânım fedâ kıldım be-ħağğ-ı enbiyâ

(Aşkınla yârimi ve ağyarımı terk ettim. Enbiyanın hakkı için canımı senin yoluna feda ettim.)

19. *Çün ħağğikat Mahvî'niñ mağşûdu senden gayrı yoğ*

Ķible-gâhımdır Muħammed secde-gâhım "lâ-fetâ"

Adet 3 [G.]

(Mahvî'nin maksudu senden gayrısı değildir. Kiblegahım Muhammed (sav), secdegahım ise Hz. Ali'dir.)

Sonuç

Elif-nameler, Arap alfabesinin ilk harfi olan "elif"ten başlayarak son harfi olan "ye" ile hitama ermektedir. Bu özelliği ile günümüzde akrostiş olarak bilinen mısraların veya beyitlerin baş kısmına harf veya kelimeler getirilerek bir isim ve anlam çıkartılan muvaşşah sanatı ile benzeşmektedir.

Elif-nameler hem divan hem halk hem de tekke edebiyatının temsilcileri tarafından farklı konularda kaleme alınmış manzumelerdir. Elif-nameler, divan edebiyatında mesnevi, kaside, gazel; âşık edebiyatında ise koşma ve destan gibi nazım şekilleriyle yazılmıştır. Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında tevhit, münacat, naat ve methiye gibi konuların işlendiğini müşahede etmekteyiz.

Elif-nameler genellikle aruzun fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün/ kalıbı veya 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Her konuda örneği mevcut bulunan elif-namelerin büyük çoğunluğunun dinî-tasavvufî içerikte olduğu göze çarpmaktadır.

XIX. yüzyılda yaşamış fakat kaynaklarda hayatı ile ilgili bilgilere rastlanılmayan Seyyid Süleyman Mahvî'nin divanında yer alan iki elif-name örneği dinî-tasavvufî mahiyete sahiptir.

Seyyid Süleyman Mahvî'nin ilk elif-namesi münacat türüne örnek teşkil etmektedir. Mahvî ikinci elif-namesinde işlediği konular itibariyle

hem münacat hem de naat örneğidir. Mahvî, ikinci elif-namede konuyu biraz daha geniş ele alıp sahabeden Hz. Ali ile Hz. Ebubekir'i ve intisap ettiği Uşşâkî tarikatının mensuplarını, övmüştür.

Kaynakça

Açıkgöz, Namık, "Bakâyî"nin Battal-nâme Adlı Eserindeki Elif-nâme", *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, ed. Tüncer Gülensoy, 1-5, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 1989.

Arslan, Mehmet, "Mihri Hâtun Divanı'nda Sanatlı Manzumeler", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı II*. Ed. Şuayip Özdemir-Ayşegül Gün, s. 23-38, Kıbrıs Balkanlar Avrasya Edebiyatları Kurumu Yayınları, Ankara, 2017.

Atlansoy, Kadir, *Bursa Şairleri*, Bursa, Asa Kitabevi, 1998.

Aydın, Mustafa, "Müveşşah" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 32, s. 229-231, TDV Yayınları, İstanbul, 2006.

Batıslam, H. Dilek, "Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Elif-Nâmeleri", *Kıbrıs Araştırmaları ve İnceleme Dergisi*, 2018, c. 1, S. 2, s. 7-16.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*. haz. Mustafa Tatçı & Cemal Kurnaz, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2000.

Candan, Gülşen, "Senî Ali'nin Elif-nâmesi", *Turkish Studies*, 2012, 7/1, s. 631-641.

Çelebioğlu, Âmil, "Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Hususiyetler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, s. 607-624. MEB Yayınları, İstanbul, 1998.

....., "Harflere Dair", *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1980, c. 11, S. 1, s. 62-65.

Çetin, Rıdvan, *XIX. Yüzyıl Mutasavvıf Şairlerinden Seyyid Süleymân Mahvî Divânı (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2014.

Demirel, Mustafa, "Âşık Paşa'nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri". *Bilgi*, 1996, S. 3, s. 202-246.

Erdoğan, Mehtap. "Kıbrıslı Kenzî'nin Elif-nâmeleri", *Kıbrıs Türk Kültür ve Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Mihriban Aylanç-Gürkan Gümüştam, s. 243-255, Kıbrıs, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2015.

Gökçimen, Ahmet, “Türkmen Edebiyatında Elifname”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2010, S. 43, s. 105-120.

Güzel, Abdurrahman, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2006.

Güzel, Abdurrahman & Torun, Ali, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2005.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Sebil Yay., İstanbul, 1997.

İpekten, Haluk vd.. *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, İst. 2002.

İsen, Mustafa vd.. *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Kaçar, Burhan. “Türk Edebiyatında Elif-nameler”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektör Bildirileri I*, s. 307-316, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Kaya, Doğan, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

Kaplan, Hasan, “Münîrî'nin Şiirlerinde Harf Simgesizliği ve Şairin Elif-nâmesi”, *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni Bildiriler Kitabı*, ed. M. Fatih Köksal vd., s. 177-208. Kıbrıs Balkanlar Avrasya Edebiyatları Kurumu Yayınları, Ankara, 2018.

Kılıç, Mahmut Erol, “Uşşâkıyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 42, s. 232-233, TDV Yayınları, İstanbul, 1997.

Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, haz. Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

Mütercim Asım Efendi, *Burhân-ı Kâti*. haz. Mürsel Öztürk & Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

....., *el-Okyanûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, haz. Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul: TYEKB Yayınları, 2013.

Özcan, Abdülkadir, *eş-Şakaiku'n-Nu'maniyye ve Zeyilleri*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989.

Özcan, Hüseyin, “Hataî'nin Elifnâme Şeklinde Yazdığı Düvazdeh”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2015, S. 76, s. 191-204.

Özkan, Ferudun Hakan, “Kaygusuz Abdal'ın Elifnâmesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2012, S. 64, s. 185-195.

Öztoprak, Nihat, “Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnameleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2006, S. 35 s. 135-167.

....., “Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri”, *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler-2*, c. 2, s. 817-819, TÜBİTAK Yay., Ankara, 2009.

Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmanî*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1997.

Şemseddin Sami, *Kamusu'l-Alâm*, Mihran Yayınları, İstanbul, 1894.

Taş, Hakan, “Deli Birâder Gazâlî [ö. 1535?]'nin Elif-nâme'si”, *Turkish Studies*, 2008, 3/2, s. 642-652.

Tavukçu, Orhan Kemal, “Akrostiş (Muvaşşah)”, *Kültür Tarihimizde gizli Diller ve Şifreler*, ed. Emine Gürsoy Naskali & Erdal Şahin, s. 220-235. Picus Yay., İstanbul, 2008.

Tökel, Ali, *Divan Şiirinde Harf Simgeçiliği*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016.

Tulum, Mehmet Mahir, “Murat Bardakçı'nın Hesabı Müştak Baba'ninkine Uymadı”, *Derin Tarih Dergisi*, 2014, S. 26, s. 124-127.

Turan, Selami, “Hatâyî'nin Elif-nâme Tarzında Yazılmış Şiirleri”. *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 2004, S. 11, s. 107-125.

Tümer, Haşim, *Uşak Tarihi*, Gün Matbaası, İstanbul, 1971.

Türkmen, Fikret, “Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektaşî Şairlerin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller”, *1. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyum Bildirileri*, s. 339-355. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1999.

Zübeyiroğlu, Ruhsâr, *Mehmet Tevfik Efendi: Mecmûatü't-Terâcim*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1989.

